

Lubomír Doležel

Dne 2. října 2013 byl udělen čestný doktorát Univerzity Palackého prof. Lubomíru Doleželovi, FRSV, dr. h. c. za přínos světové literární teorii.

Laudatio

Foto: P. Konečný, Žurnál UP

Vaše magnificence pane rektore, spectabilis, honorabiles, dámy a pánové, dovoluji, abych vám představil pana profesora Lubomíra Doležela, učitele, badatele a vědce, který je jednou z nejvyšších autorit soudobé světové literární vědy.

Lubomír Doležel dlouhodobě reprezentuje českou literární vědu na mezinárodním badatelském poli a navzdory tomu, že podstatnou část svého života prožil v kanadském exilu, je svými výzkumy pevně a vědomě spojen s českou badatelskou tradicí, kterou tvořivým a náročným způsobem neustále rozvíjí. Aktivní vklad prof. Doležela do oblasti teorie a metodologie českého strukturalismu, který vedl k formulování teorie fikčních světů, zapříčinil, že tato po-

doba sémiotiky trvale přitahuje pozornost světové, a to nejenom literární, vědy a zajišťuje pevné místo české vědy v soudobém vědeckém kontextu. Prof. Doležel přitom využívá svého mezinárodního renomé k tomu, aby inspirativním způsobem umožňoval navazovat kontakty české badatelské obce se zahraničím. Svým lidským přístupem a laskavostí, které jdou ruku v ruce s požadavkem náročnosti myšlení a pracovního nasazení, představuje vědce výjimečných etických kvalit, jenž je i proto schopen stále podněcovat všechny badatelské generace.

Lubomír Doležel se narodil v roce 1922 ve zdejší kraji, v obci Lesnice a po studiu na zábřežském gymnáziu, které bylo přerušeno válkou, odešel do Prahy na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde se zapsal na bohemistiku a rusistiku. Zde se potkal s inspirativní osobností Bohumila Havránka, na-

vštěvoval přednášky Vladimíra Skaličky, semináře Karla Horálka a kurzy Felixe Vodičky. Podněcující setkání s předními reprezentanty Pražského lingvistického kroužku tak natrvalo určilo jeho vlastní badatelské směřování. Po absolutoriu v roce 1948 byl umístěn jako učitel na gymnáziu v Novém Jičíně a brzy poté byl na vlastní žádost převeden na gymnázium do Šumperka. V roce 1953 nastoupil na základě osobního pozvání Bohuslava Havráňka do Ústavu pro jazyk český Československé akademie věd a zapojil se do prací na *Slovníku spisovného jazyka českého*. Hlavní pozornost profesora Doležela v té době však poutala kultura spisovného jazyka, funkční jazykověda a stylistika umělecké prózy. Tato etapa Doleželovy práce vyvrcholila knihou *O stylu moderní české prózy* (1960), které byla udělena cena Československé akademie věd. Jak tomu ovšem je u profesora Doležela pravidlem, vrchol jedné fáze jeho badatelského zájmu se současně stává základem nové vědecké etapy. Zájem o stylovou rovinu narativní literatury vedl k zájmu o narativní techniky a postupy, o typy narativních promluv a především o jejich funkční význam. Knihou, která postihuje tento analytický zájem profesora Doležela a představuje další široce respektovaný přínos nejenom literární teorii, se stala publikace *Narrative Modes of Czech Literature*, která byla vydána v roce 1973 nakladatelstvím Torontské univerzity.

V období, které uplynulo mezi vydáním první a druhé Doleželovy knihy, došlo k významným, dramatickým událostem nejenom v profesním, ale i v osobním životě prof. Doležela. To odráží i skutečnost, že druhá z obou jmenovaných knih musela čekat dvacet let na své české vydání. V průběhu šedesátých let se vedle vědeckých schopností plně rozvinuly a osvědčily i organizační schopnosti prof. Doležela. V roce 1960 založil v Ústavu pro jazyk český oddělení matematické lingvistiky, stal se členem Kybernetické komise akademie věd, pedagogicky se zapojil do výuky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde se roku 1962 habilitoval v oboru český jazyk. Jeho vědecký zájem se postupně přesouval z teorie jazyka k teorii literatury, a to za situace, která literární teorii nepřála a v rámci níž byla v akademickém prostředí dogmaticky prosazována jako jediná možná marxistická teorie odrazu. V roce 1965 nastoupil Lubomír Doležel na výzvu Ladislava Matějky jako hostující profesor na michiganské univerzitě v Ann Arboru a po invazi odešel z Československa do Kanady, kde se stal profesorem na Torontské univerzitě na katedře slavistiky, jejíž českou sekci založil, a později též působil jako profesor v Centru srovnávací literatury.

V době působení prof. Doležela na torontské univerzitě se plně rozvinul jeho zájem o literární teorii. Vědeckými i popularizačními studiemi průběžně pracoval na svém osobním, ale současně i českém přínosu světové literárněvědné sémiotice, inspirován analytickou filozofií jazyka. Tento přínos posléze našel scelující označení jako teorie fikčních světů. Doleželovo důkladné zhodnocení významu a vývoje sémiotiky se nejprve uskutečnilo v publikaci *Occidental Poetics. Tradition and Progress* (1990), vydané záhy v osmi světových jazycích a čes-

ky v roce 2000 pod titulem *Kapitoly z dějin strukturální poetiky*. Tato soustavná práce sledující logiku vývoje vědeckého zkoumání, které nechce vnímat literární dílo jako pouhý odraz neliterárních skutečností, ale přiznává mu jedinečný ontologický status, vyvrcholila v knize *Heterocosmica*, která zajistila prof. Doleželovi čestné místo v rámci světové literární teorie. Za své zásluhy o studium literatury v Kanadě byl zvolen členem Royal Society of Canada. I *Heterocosmica* však představuje jen jednu etapu vědecké činnosti profesora Doležela. Zvednutím hozené rukavice postmoderní filozofie a historiografie se stala jeho kniha *Fikce a historie v období postmoderny* (česky 2008, anglicky 2010), úspěšně oponující postmoderní tezi o nerozlišitelnosti fikčního a historického narativu.

Po roce 1990 se prof. Doležel postupně opět zapojil i do českého literárněvědného života a podobně jako tomu bylo v Kanadě i v domácím prostředí se stal inspirativní osobností pro mladší generace badatelů. Přispěla k tomu i jeho ochota znovu se postavit před studenty a trpělivě s nimi rozvíjet myšlenky teorie fikčních světů. Jeho pedagogické působení ovlivnilo ostatně i olomoucké studenty, neboť v letním semestru 2012 si i oni mohli zapsat semináře profesora Doležela. Ty však nebyly jedinou možností, při níž se studenti olomoucké univerzity mohli seznámit s myšlením Lubomíra Doležela. Stal se účastníkem několika kolokvií a konferencí (z nichž tu o Romanu Jakobsonovi, která se uskutečnila na sklonku roku 2012, spolupořádal) a další pedagogická spolupráce s ním se připravuje na letní semestr 2014. Prof. Doležel spolupracuje s řadou předních domácích vědeckých institucí a i jeho enormní nasazení a důraz na vědeckou poctivost jsou stálou inspirací pro jeho kolegy. Za přínos literární vědě byl oceněn Medailí F. X. Šaldy (1995) a Medailí Josefa Dobrovského (2003), byl jmenován čestným doktorem Masarykovy univerzity (2005) a obdržel Cenu ministra zahraničních věcí Gratias agit (2010).

Lubomír Doležel dokazuje celým svým profesním životem, že ani v humanitních vědách není malých národů. Svou houževnatostí, svým nasazením, svou zodpovědností, svou laskavostí a svým lidstvím představuje typ vědce, kterého stojí za to následovat a to navzdory vysokým nárokům, které toto rozhodnutí vyžaduje. Udělení čestného doktorátu Palackého univerzity je výrazem úcty k mimořádné osobnosti, jež přes všechny dějinné překážky nejenom umožnila podržet kontakt mezi českým a mezinárodním akademickým prostředím, ale současně se významným způsobem podílela na formování světové sémiotiky v podobě, která našla své zúročení v různých oborech humanitních věd.

Tomáš Kubíček

prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.
Katedra bohemistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého
Křížkovského 10
77180 Olomouc
tomas.kubicek@upol.cz